

Preradovićeva 11 – samo zid ili nešto više?

(esej)

Prije nekih dvije godine, na adresi *Preradovićeva 11* u Donjem gradu u Zagrebu niknula je obiteljska kuća (tako barem piše za tu građevinu) i izazvala mnoge kontroverze i pomutnju među arhitektima, novinarima i običnim građanima. Projekt ove građevine potpisuje slavni portugalski arhitekt Eduardo Souto de Moura. Projektirao ju je u suradnji s domaćim Studiom 3LHD za domaćeg tajkuna Antu Vlahovića. Građevina je najviše izazvala kontroverze zbog svoje fasade koja gleda na ulicu i koja nema niti jednog prozora.

Donji grad se arhitektonski nadovezao na Gornji grad. Na Gornjem gradu su mnoge povijesno najznačajne građevine Grada Zagreba. One pričaju povijest Zagreba. Predstavljaju onu najstariju jezgru Grada Zagreba koja je u cjelosti nulti spomenik kulture. Donji grad se nadovezuje na taj Gornji kao njegov urbani dio. Smjestio se podno Gornjeg grada, od Trga bana Jelačića do željezničkog kolodvora, od Trga Republike Hrvatske na zapadu do Trga hrvatskih velikana na istoku. On nije velik poput svojih pandana u Beču, ili Budimpešti, ali je slika njih, samo umanjena. Postoji još jedna bitna razlika: oni su uređeni i blistavih i obnovljenih fasada i u odnosu na njih Donji grad izgleda zapušteno, derutno i išarano. Degradacija Donjeg grada posebno je vidljiva nakon zagrebačkog potresa 2020. godine koji je oštetiio mnoge povijesne građevine. Donji grad karakteriziraju zgrade raspoređene u pravokutne blokove i sijecanje ulica pod pravim kutem. U Donjem gradu se nalazi vizualno najljepši dio Zagreba koji je danas dio njegovog vizualnog identiteta: zeleni pojas gradskih trgova-perivoja, u obliku slova U, nazvan Zelena potkova ili Lenuzzijeva potkova. Obuhvaća trgove Zrinjevac, Strossmayer i Tomislavac. Od građevina valja istaknuti: zgradu Ministarstva vanjskih poslova, palaču Medaković, neorenesansnu palaču Vranyczany, palaču Priester, kuću Milana Lenuzziija, zgradu Umjetničkog paviljona, kuću slikara

Vlahe Bukovca, secesijsku kuću Kallina, Starčevićev dom, Hotel Esplanade, secesijsku zgradu Hrvatskog državnog arhiva, neobaroknu zgradu Hrvatskog narodnog kazališta, Muzej za umjetnost i obrt, Hrvatski školski muzej, Rekorat Sveučilišta u Zagrebu, secesijsku zgradu bivše Trgovačko-obrtne komore, Akademiju dramske umjetnosti, Palaču burze i mnoge druge. Donji grad izgrađen je u 19. i u prvoj polovici 20. st. Stil gradnje oponaša uglavnom austro-ugarski stil gradnje.

Preradovićeva ulica sastavni je dio Donjeg grada. Po arhitektonskom značaju ističu se 24 kuće. Najznačajnije među njima su: kuća Siebenschein na uglu Preradovićev trg 3 /Preradovićeva 2 sagrađena 1873./1874. prema projektu Franje Kleina. Kući je Klein dao klasicistički kubus u stilizaciji romantičnog historizma; palača Osiguravajućeg društva Croatia na uglu Masarykova 1-3 /Preradovićeva 8-12 sagrađena 1910. godine prema projektu Ede Šena (Edvarda Schöna). Reprezentativnost zgradi daju klasicistički elementi; kuća i ljekarna predsjednika Hrvatsko-slavonskog ljekarničkog zbora mr. ph. Antuna Kögla na uglu Masarykova 2 /Preradovićeva koju je projektirao arhitektonski atelijer Fischer & Hrubý 1897./1898. godine. Sadrži elemente neorenesanse i neobaroka; kuća Slavoljuba i Serafine Deutsch na uglu Preradovićeva 5 /Teslina 16 sagrađena 1928./1929. prema projektu Ignjata Fischera; stambena zgrada s dvorištem i vrtom dr. Eugena Winklera u Preradovićevoj 14, sagrađena 1902./1903. prema projektu Viktora Kovačića i unikatna je ranomodernistička inačica građanske donjogradske rezidencije; kuća Aloisa Heinzela u Preradovićevoj 18 sagrađena 1874. prema projektu Janka Jambrišaka. Neorenesansna je dvokatnica sa sedam prozorskih osi i rani je primjer visokog historicizma u zagrebačkoj arhitekturi; kuća Ljubice Rojc u Preradovićevoj 21 sagrađena 1879. prema projektu Janka Jambrišaka. Jednokatnica je s pet prozorskih osi čiju plošnu dekoraciju obilježuje

mješavina klasicističkih i neorenesansnih elemenata; jednokatnica tlocrtnog "L" oblika u Preradovićevoj 24 sagrađena 1881. prema projektu tvrtke Grahor i Klein. Neorenesansnog je pročelja; kuća arhitekta Ivana Plochbergera ml. na uglu Preradovićeva 27 /Hebrangova 22 sagrađena 1876. prema projektu njegova oca Ivana Plochbergera st. Historicistička je uglovnica izvedena kao dvokatnica. Kuća Armina Pavića u Preradovićevoj 35 sagrađena 1878. prema projektu Ivana Plochbergera st. Ima klasicistička obilježja; kuća Jambrišak u Preradovićevoj 38 sagrađena 1886. prema projektu Janka Jambrišaka. Ulična je jednokatnica sa simetričnim pročeljem s klasicističkim motivima; kuća Lackenbacher na uglu Preradovićeva 39 /Baruna Trenka 20 sagrađena 1911./1912. prema projektu Aladara Baranyaija . To je kasnosecesijska trokatnica s bogato dekoriranim pročeljima; kuća Rudolfa i Josefine Rameder u Preradovićevoj 40 sagrađena 1886. prema projektu Janka Jambrišaka. Ulična je jednokatnica i značajnija gradnja u neorenesansnom stilu s bogatijom arhitektonskom dekoracijom; kuća Mudrovčić na uglu Preradovićeva 44 /Svačićev trg 17 sagrađena je 1897. prema projektu Martina Pilara. To je neorenesansna dvokatnica.

Arhitekt Janko Jambrišak je dao najveći pečat ulici i njenom današnjem izgledu. Stilovi gradnje koji su zastupljeni u Preradovićevoj ulici su: klasicizam, neorenesansa, neobarok i ranomodernizam.

Građevinu u Preradovićevoj 11 okružuju dvokatnica Šulek u Preradovićevoj 9 sagrađena 1897. prema projektu Martina Pilara koja je visokovrijedno ostvarenje visokog historicizma i kuća Andrije Novaka u Preradovićevoj 13 sagrađena 1878. prema nacrtima arhitektonskog biroa Grahor i Klein. Na toj dvokatnici na broju 13 je vrlo jednostavno pročelje zanimljivo po motivu koji se nalazi na krovnom vijencu. Na mjestu današnje građevine na broju 11, nekada je bila derutna prizemnica u kojoj je bio smješten restoran „Drina“.

Dade se primijetiti da je negdašnja prizemnica odudarala od okolnih građevina i bila je vizualno nespojiva s njima. Kao da je vapila za visinom i malo većim „luksuzom“. Pored okolnih građevina se doimala siromašno i „ništa posebno“. Kada se govori o tome, valjalo bi spomenuti da neki današnji arhitekti (npr. Saša Randić, teoretičar arhitekture) smatraju da je čitav Donji grad precijenjen kao povijesni blok. Randić smatra „da velik broj tih kuća se vrednuju samo zato što su stare, a u većem dijelu to su prosječni uradci koji samo imaju starost i onda ih u većem dijelu idealiziramo.“

Nova građevina na br. 11 se uzdigla u visinu, ali ne toliku da bi izgledala monumentalno i viša u odnosu na susjedne građevine. U visini, ona se izjednačila sa susjednim građevinama. Nadalje, s lijeve strane fasada je žuta, a s desne zelena. Smečkasta boja ili nešto kao boja breskve se doima uklopljeno među susjednim fasadama. Prizemlje je ostakljeno i ondje se nalazi galerija. Time zgrada dobiva na društvenom kontekstu i u službi je zajednice. No ondje iza fasade se nalazi i obiteljski dom. Uz obitelj vezujemo intimu i mirnoću. Arhitekt je to dočarao zidom bez prozora. Kuća se „zatvara“ s ulične strane za poglede, za buku i vrevu grada, a „otvara se“ s dvorišne strane. Na vrhu se uočava terasa prožeta zelenilom koja je skriveni pogled na urbani ritam grada: mi njih vidimo, a oni nas ne. Metode interpolacije korištene kod ove građevine su metoda naglašavanja i metoda kontrasta. Kod metode naglašavanja se posebno naglašava fasadni zid koji je bez prozora i ornamentike, tj. vanjska fasada kuće odudara od fasada u cijeloj ulici. Metoda kontrasta dolazi do izražaja kad arhitekt želi napraviti nešto potpuno suprotno od postojećeg, upriličiti u zbilju neku svoju ideju nečega, napraviti nešto novo i „neviđeno“ u postojećem prostoru, a to ovdje jest slučaj. Da nije, ne bi ni izazvalo tolike rasprave.

Moderna arhitektura i njena interpolacija u stare jezgre u novije vrijeme dobiva mnoge kritike, posebno u skandinavskim zemljama gdje su u mnogim starim četvrtima stare građevine zamijenjene suvremenima. Na njihovom primjeru vidimo da nije dobro pretjerivati, jer zamjenom starog u novo i moderno odbacuje se i povijest i identitet jednog naroda. U tome treba biti umjeren i zadirati u povijesno stare jezgre jedino ako je to nužno. Nedavno je sličnu polemiku izazvala i rasprava o gradnji

zgrade na Langovom trgu u Zagrebu. Ondje bi se na temeljima stare zgrade razrušene u potresu gradila nova. Pristigla su dva zanimljiva rješenja: jedno ono tradicionalno i drugo modernističko.

Pred čitatelje Jutarnjeg lista stavljena je anketa o tome koju zgradu smatraju poželjnijom. Većina je odabrala faksimil, tj. da se na mjestu stare izgradi vrlo slična, ili ista građevina. Čini se da je u današnje vrijeme ljudima „puna kapa“ modernističkih građevina i da žele očuvati vizualni identitet staroga. Tome se priklanja i puno današnjih arhitekata. Mnogi od njih se zalažu da se kod obnove zgrada stradalih u potresu očuvaju vizure postojećeg i negdašnjeg. Jer ako se sve promijeni iz starog u moderno i potpuno drugačije, što će nam ostati, što ćemo razgledati, što ćemo turistima ponuditi, kakve im priče ispričati. Zar nismo svi pomalo zasićeni modernom arhitekturom, ravnim krovovima, nijansama sive i bijele, staklom, aluminijem? Ili možda, da ipak budu tu i tamo neki punktovi modernog. Ne puno, tek toliko, u tragovima. To se čini kao najbolje rješenje.

PRIREDILA:

Aneta Kunac, 4. c